

การบริหารงานตามหลักธรรมาธิปไตย Administration In Accordance with Dhammadhipateyya

วรุฒม์ ทวีศรี¹
Warut Taweessri

บทคัดย่อ (Abstract)

บทความนี้เป็นการนำเสนอหลักธรรมาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ใน ฐานะเป็นเครื่องมือพัฒนาประชาธิปไตยในสังคมไทย 1) ธรรมาธิปไตยเป็น หลักธรรมคำสอนประการหนึ่งในอธิปไตย 3 ประการของพระพุทธศาสนาที่ให้ความสำคัญแก่ธรรม เป็นใหญ่ เพราะธรรมเป็นสิ่งจูงใจให้บุคคลทำความดี ส่วนธรรมาธิปไตยที่มีนัยทางการเมืองการ ปกครองนั้นเป็นเพียงคุณสมบัติหรือจริยธรรมประการหนึ่งที่สำคัญในหลายประการของ ผู้ปกครองที่ดี 2) ทศนะของนักวิชาการที่มีต่อธรรมาธิปไตยมี 3 กลุ่มด้วยกัน ได้แก่ กลุ่มที่มีทัศนะ ว่าธรรมาธิปไตยเป็นระบอบการปกครอง กลุ่มที่มีทัศนะว่าธรรมาธิปไตยเป็นหลักการ และกลุ่มที่มี ทัศนะว่าธรรมาธิปไตยเป็นทั้งระบอบการปกครองและหลักการ จากหลักฐานในคัมภีร์ พระพุทธศาสนา และกรอบแนวคิดทางรัฐศาสตร์ทำให้ทราบว่า ธรรมาธิปไตยมีความเป็นหลักการ มากกว่าเป็นระบอบการปกครอง และ 3) หลักธรรมาธิปไตยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในฐานะเป็น เครื่องมือพัฒนาประชาธิปไตยได้ 4 แนวทาง ได้แก่ ธรรมาธิปไตยเป็นเครื่องมือในการควบคุม ตนเอง ธรรมาธิปไตยเป็นเครื่องมือในการพัฒนาตนเอง ธรรมาธิปไตยเป็นเครื่องมือในการ ตรวจสอบภายใน และธรรมาธิปไตยเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบภายนอก “ธรรมาธิปไตยไม่มา จึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ”

คำสำคัญ (Keywords): การบริหารงาน; หลักธรรมาธิปไตย

Abstract

This article presents the principles of Dharma to be applied in as a tool for the development of democracy in Thai society One of the teaching principles in Buddhism's three sovereignty that places great importance on dharma because dharma is an incentive for one to do good deeds. Democracy has political

Received: 2022-05-10 Revised: 2022-05-24 Accepted: 2022-06-11

¹ สำนักวิจัยและนวัตกรรม มูลนิธิแสงสว่างวิชาการ ตำบลคลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา Research and Innovation Office Academic Light Foundation Khlong
Suan Phlu Subdistrict Phra Nakhon Si Ayutthaya District Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

implications. That rule is only one of the qualities or ethics that are important in many respects. good rulers. that democracy is a monarchy Groups with the view that Dhammaarchy is the principle and groups that have The view that democracy is both a regime and a principle from the evidence in the Bible Buddhism and the conceptual framework of political science show that Democracy is principled. rather than a system of government, and Democracy is a tool for developing democracy in four ways. Good governance is a tool for internal auditing, and good governance is a tool for external auditing. "Dharma does not come therefore cannot find democracy."

Keywords: Administration in Accordance; Dhammadhipateyya

บทนำ (Introduction)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมาย “หลักการ” หมายถึง สาระสำคัญที่ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติและคำว่า การบริหาร (administration) มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน “administatrae” หมายถึง ช่วยเหลือ (assist) หรืออำนวยการ (direct) การบริหารมีความสัมพันธ์หรือมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า “minister” ซึ่งหมายถึง การรับใช้หรือผู้รับใช้ หรือผู้รับใช้รัฐ คือ รัฐมนตรี สำหรับความหมายดั้งเดิมของคำว่า administer หมายถึง การติดตามดูแลสิ่งต่างๆ คำว่า การบริหาร (Administration) มีความหมายคล้ายคลึงกับคำว่า การจัดการ (Management) ในด้านความนิยมเราใช้คำว่า การบริหารในหน่วยงานของรัฐ หรือที่เกี่ยวข้องกับการปกครองและใช้คำว่า การจัดการในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการธุรกิจ อุตสาหกรรม การบริหารหรือการจัดการในหน่วยงาน หรือลักษณะองค์กรประเภทใดมักจะใช้คำคุณศัพท์ขยายความให้ชัดเจน ดังนั้น หลักการบริหาร จึงหมายถึง สาระสำคัญที่ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติการบริหารและการบริหารจัดการมีแนวคิดมาจากธรรมชาติของมนุษย์ที่เป็นสัตว์สังคมซึ่งจะต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม โดยจะต้องมีผู้นำกลุ่มและมีแนวทางหรือวิธีการควบคุมดูแลกันภายใน กลุ่มเพื่อให้เกิดความสุขและความสงบเรียบร้อย นอกจากนี้การบริหาร หมายถึงกิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลาย ๆ อย่างที่บุคคลร่วมกัน กำหนดโดยใช้กระบวนการอย่างมีระบบและให้ทรัพยากรตลอดจนเทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสม การบริหาร หมายถึง การทำให้งานสำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น (Getting things done through other people) เมื่อว่าตามคานุกรมนี้ การบริหารในพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรมสองเดือนนับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั่นคือในวันอาสาฬหบูชาเมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่ปัญจวัคคีย์ ซึ่งทำให้เกิดพระสงฆ์ขึ้น เมื่อมีพระสงฆ์ขึ้นเป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ต้องบริหารคณะสงฆ์ การบริหารจัดการ (Management) หมายถึง กระบวนการของการมุ่งสู่เป้าหมายขององค์กรจากการทำงานร่วมกันโดยใช้บุคคลและทรัพยากรอื่น ๆ หรือ

กระบวนการออกแบบและรักษาสภาพแวดล้อมที่บุคคลทำงานร่วมกันในกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทรัพยากรทางการบริหารจัดการ 6 M,S (Management resources) ประกอบด้วย

- 1) คน (Man)
- 2) เงิน (Money)
- 3) วัสดุดิบ (Material)
- 4) เครื่องจักร (Machine)
- 5) วิธีการจัดการ (Method)
- 6) ตลาด (Market)

เป็นกระบวนการทำงาน โดยใช้ทรัพยากรทางการบริหารต่างๆ ซึ่งมีบุคลากรเป็นทรัพยากรหลักขององค์การ และบุคคลเหล่านี้จะใช้ทรัพยากรอื่น เช่น เงินทุนเครื่องมือ เครื่องจักร และอุปกรณ์อื่น ข้อมูลสารสนเทศ เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้องค์การสามารถบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่างๆ ดำเนินกิจการตามขั้นตอนต่างๆ โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์การ การตระหนักถึง ความสามารถ ความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์การควบคู่ไปด้วย องค์การจึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

สรุปได้ว่า การบริหาร คือ ศิลปะในการทำสิ่งต่างๆ ที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จเป็นมรรคเป็นผล กล่าวคือในการบริหารงานนั้นผู้บริหารไม่ใช่ผู้ปฏิบัติ แต่ใช้ศิลปะที่มีทำให้ผู้ปฏิบัติตามนั้นทำงานจนเป็นผลสำเร็จเกิดขึ้นจริง ตรงตามเป้าหมายจุดประสงค์ขององค์การ หรือตามที่ผู้บริหารตัดสินใจเลือกแล้ว

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร

แนวคิดการบริหารของจีนในสมัยราชวงศ์ฉินที่ล่มสลายเนื่องมาจากการปกครองในแนวคิดินินิยม คือการที่ผู้ปกครองปกครองด้วยความโหดร้ายทารุณ มีการลงอาญาอย่างหนัก ด้วยกฎหมายที่เข้มงวด และไม่มีระบบการให้รางวัลเมื่อทำความดี จินซีฮ่องเต้พยายามกอบกู้แผ่นดินจีนให้เป็นปึกแผ่นและมีแนวนโยบายที่แข็งแกร่ง ลงโทษผู้กระทำผิดอย่างหนัก และเมื่อภารกิจรวบรวมแผ่นดินเสร็จสิ้นแล้ว ก็ยังคงใช้วิธีการเช่นเดิมกับประชาชน ทำให้ราษฎรตกเป็นเป้าหมายความทารุณโหดร้ายแต่เพียงฝ่ายเดียว เมื่อราษฎรสูญเสียทุกอย่างจึงเกิดการกระด้างกระเดื่องและลุกขึ้นสู้ ในที่สุดแล้วราชวงศ์ฉินก็ล่มสลายในที่สุด

การบริหารงานไม่ว่าจะเป็นรูปแบบผู้นำโครงสร้างระบบราชการและหน้าที่ของผู้บริหารในองค์การแห่งหนึ่งสามารถนำมาประยุกต์ไปใช้กับองค์การ เรียกว่า วิธีดีที่สุด (One Best Way) อย่างไรก็ตามผู้บริหารในแต่ละองค์การจะเผชิญกับสถานการณ์เฉพาะที่มีเอกลักษณ์

ของตัวเอง ไม่มีหลักสากลใดที่สามารถใช้ได้กับทุกปัญหาผู้บริหารต้องศึกษาการบริหาร โดยมีประสบการณ์จากกรณีศึกษา (Case Study) จำนวนมาก และวิเคราะห์ว่าวิธีการใดที่สามารถใช้ในสถานการณ์ใหม่ๆ

มีนักวิชาการได้ให้หลักสำคัญของการบริหาร 5 ลักษณะ คือ

1) การบริหารเป็นการทำงานกับคนและโดยอาศัยคน หมายความว่า การบริหารเป็นกระบวนการทางสังคม คือ อาศัยกลุ่มคนที่รวมกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การ ผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบให้สำเร็จโดยอาศัยความร่วมมือของบุคคลอื่น มิฉะนั้นจะทำงานไม่สำเร็จ สำคัญของการบริหารในข้อนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ คือ มีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดี มีความเป็นผู้นำและสามารถทำงานเป็นทีมได้ มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้หากมีการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ และมีความสามารถทำให้งานบรรลุเป้าหมายได้

2) การบริหารทำให้งานบรรลุเป้าหมายขององค์การ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์การต้องอาศัยความร่วมมือกันของคนทุกคนจึงจะทำให้สำเร็จลงได้ เป้าหมายเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้บริหารจะต้องทำให้บรรลุได้นั้นจะต้องมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ เป้าหมายต้องสูงแล้วสามารถทำให้สำเร็จ เป้าหมายสูงเกินไปก็ทำให้สำเร็จไม่ได้ เป้าหมายต่ำเกินไปก็ไม่มีคุณค่า ประการที่สอง การจะไปถึงเป้าหมายจะต้องมีระบบงานที่ดีมีแผนงานที่มีประสิทธิภาพ ประการสุดท้าย จะต้องระบุเวลาที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายนั้น

3) การบริหารเป็นการสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ คำว่า ประสิทธิภาพ หมายความว่า ทำงานบรรลุผลสำเร็จตามที่กำหนด ส่วนคำว่า ประสิทธิภาพ หมายความว่า ทำงานโดยใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดหรือเสียค่าใช้จ่ายต่ำสุด การทำงานให้สำเร็จอย่างเดียวไม่พอแต่จะต้องคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่ประหยัดอีกด้วย การทำให้ได้ทั้งสองอย่างคือ งานบรรลุผลตามที่ต้องการและการใช้ทรัพยากรต่ำสุดจึงเป็นความสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ

4) การบริหารเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป็นที่รู้กันโดยทั่วไปว่าเราอาศัยในโลกที่มีทรัพยากรจำกัดการใช้ทรัพยากรต่างๆ จึงต้องตระหนัก 2 ข้อใหญ่ๆ คือ เมื่อใช้ทรัพยากรใดไปแล้วทรัพยากรนั้นจะหมดสิ้นไปไม่สามารถกลับคืนมาใหม่ได้ และจะต้องเลือกใช้ทรัพยากรให้เหมาะสมอย่าให้เกิดสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ ดังนั้นการบริหารกับเศรษฐศาสตร์จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด เศรษฐศาสตร์เป็นการศึกษาถึงการกระจายการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดอย่างไร ส่วนผู้บริหารในองค์การจะต้องผลิตสินค้าและบริหารให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

5) การบริหารจะต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องสามารถคาดคะเนเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้อง และสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงนั้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การบริหารเป็นพฤติกรรมของมนุษย์ทุกคน ที่ต้องใช้ทักษะในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นให้สำเร็จ ซึ่งเป็นกระบวนการทางสังคมที่ผู้บริหารใช้สำหรับตัดสินใจเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารหน่วยงานหรือองค์การต่างๆ ทั้งที่เป็นองค์การที่เป็นหน่วยงานของรัฐและเอกชนให้บรรลุตามเป้าหมาย โดยนำทรัพยากรมาใช้ให้ประหยัด ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวนี้ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ เพื่อให้บุคคลต่างๆ เกิดความร่วมมือกันในการปฏิบัติงาน ซึ่งกระบวนการบริหารเป็นภารกิจที่ผู้บริหารต้องปฏิบัติหน้าที่ตามลำดับขั้นตอน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การบริหารอันประกอบด้วยกระบวนการวางแผนการจตุตถการสั่งการหรือมอบหมายงานการประสานงานการรายงาน และการงบประมาณ นอกจากนี้องค์ประกอบที่สำคัญของการบริหารจะประกอบด้วยวัตถุประสงค์ที่แน่นอนทรัพยากร ในการบริหารมีความประสานระหว่างกันและประสิทธิภาพประสิทธิผลในการบริหารงาน ซึ่งแนวคิดเหล่านี้จะครอบคลุมไปถึงการบริหารแบบมีส่วนร่วม และการบริหารเชิงกลยุทธ์

หลักธรรมาธิปไตย

พระพุทธศาสนาที่ยกย่องธรรมาธิปไตยโดยตรงมีอยู่ คือในพระสุตตันตปิฎก เล่ม 20 หน้า 138 ทรงแสดงคุณธรรมของพระเจ้าจักรพรรดิ เทียบเคียงกับคุณธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้ถือธรรมเป็นใหญ่ (ธัมมาธิปไตย = ธรรมาธิปไตย) ซึ่งประกาศความที่พระพุทธศาสนายกย่องธรรมาธิปไตยเป็นเลิศหลักธรรมาธิปไตย นั้นเป็นหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่อยู่ใน อธิปไตยสูตรในพระไตรปิฎกที่มีผู้นำแนวคิดเกี่ยวกับธรรมาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติกับตัวเองและส่วนรวม

หลักธรรมาธิปไตย

หลักธรรมาธิปไตยในพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 20 ใน “อธิปไตยสูตร” ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า ธัมมาธิปไตย เป็นอย่างไรคือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้อยู่ในป่าบ้าง อยู่ตามโคนต้นไม้บ้าง อยู่เรือนว่างบ้าง ย่อมเห็นประจักษ์ว่า “เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจีวร บิณฑบาต เสนาสนะเราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งความมีหรือความไม่มีเช่นนั้น อนึ่ง เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และ อุปายาสครอบงำ ชื่อว่าถูกทุกข์ครอบงำ มีทุกข์อยู่ตรงหน้า ทำอย่างไร การทำที่สุดกองทุกข์ทั้งสิ้น นี้พึงจะปรากฏ พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อหิงสาอันตนจะพึงรู้เฉพาะตนก็เพื่อพรหมจรรย์ ผู้รู้เห็นอยู่ มีอยู่ การที่เราบวชในธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้วอย่างนี้ พึงเกียจคร้านประมาทอยู่นั้นไม่สมควรแล้วแก่เราเลย” ภิกษุนั้นย่อมเห็นประจักษ์ว่า “ความเพียรที่เราเริ่มไว้แล้วจักไม่ย่อหย่อน สติที่ตั้งมั่นแล้วจักไม่เลอะเลือน กายที่สงบแล้วจักไม่กระสับกระส่าย จิตที่ตั้งมั่นแล้วจักมีอารมณ์แน่วแน่” เธอยกธรรมเท่านั้นให้เป็น

ธรรมใหญ่ ละอกุศล บำเพ็ญกุศล ละกรรมที่มีโทษ บำเพ็ญกรรมที่ไม่มีโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์ ฝึกหัดทั้งหลาย นี้เรียกว่า ธรรมาธิปไตย จากการตรวจสอบเอกสารผู้มีกล่าวถึงหลักธรรม ธรรมาธิปไตย เป็นต้นว่า

ความหมายของธรรมาธิปไตย

คำว่า “ธรรมาธิปไตย” หรือ “ธัมมาธิปไตย” มีผู้รู้และนักวิชาการให้นิยาม ความหมาย คำจำกัดความไว้ทั้งเหมือนกันและแตกต่างกัน ดังต่อไปนี้ ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ได้ให้คำจำกัดความ คำว่า “ธรรมาธิปไตย” ไว้ว่า “การถือธรรม เป็นใหญ่, การถือความถูกต้องเป็นหลัก” ธรรมาธิปไตยไว้โดยมุ่งถึงความถูกต้องของธรรมชาติว่า “ธรรมาธิปไตย เอาความถูกต้องของธรรมชาติเป็นใหญ่” การที่จะเป็นธรรมาธิปไตย ก็ต้องเริ่ม ตั้งแต่ว่าอะไรเป็นธรรม ความรู้จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยปัญญา จะให้มีปัญญาก็ต้องมีการศึกษา เพื่อจะให้คนมีปัญญาเกิดขึ้น จะได้รู้จักเลือก รู้จักวินิจฉัยว่า อะไรดีอะไรชั่ว อะไรเป็นประโยชน์ ต่อส่วนรวม ธรรมาธิปไตยเป็นเหตุให้เกิดความยุติธรรมเกิดความถูกต้อง แม้บางครั้งจะไม่ถูกใจ แต่อำนวยประโยชน์ให้มากกว่าอัตตาธิปไตยและโลกาธิปไตย

สำหรับการนำหลักธรรมาธิปไตยมาประยุกต์ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ 4 แนวทาง ได้แก่

1. ธรรมาธิปไตยเป็นเครื่องมือในการควบคุมตนเอง คือการควบคุมกาย วาจาและใจ ของตนเองให้เป็นไปในทางที่ถูกต้องและพึงประสงค์ของสังคม กล่าวคือ การที่บุคคลสามารถ ควบคุมตนเองให้ทำในสิ่งที่ควรทำและไม่ทำในสิ่งที่ไม่ควรทำได้

2. ธรรมาธิปไตยเป็นมือในการพัฒนาตนเอง คือการเปลี่ยนแปลงหรือยกระดับ ตนเองทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรม ให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสิ่งที่สังคมประชาธิปไตย คาดหวัง

3. ธรรมาธิปไตยเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบภายใน คือวิธีการให้คนเราคิด พิจารณาทบทวนและไตร่ตรองตรวจสอบพฤติกรรมต่าง ๆ ของตนเองทั้งในอดีตและปัจจุบันตาม กรอบของธรรมาธิปไตย เพื่อให้ความถูกต้องความดีงามเกิดกับชีวิตของตนเองและมีความ ผิดพลาดน้อยลง

4. ธรรมาธิปไตยเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบภายนอก คือ วิธีพิจารณาตรวจสอบ โดยผู้ตรวจสอบจากภายนอกอาจจะเป็นบุคคลหรือหน่วยงานอื่นตามกรอบระเบียบหรือตาม มาตรฐานของธรรมาธิปไตย เพื่อให้ผู้ปกครองและผู้ที่ถูกปกครองในระบอบประชาธิปไตยได้ แสดงความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเองทำ หรือสามารถปฏิบัติตามแนวทางการประยุกต์ใช้ ธรรมาธิปไตยในฐานะเป็นเครื่องมือพัฒนาประชาธิปไตยในสังคมไทยทั้ง 4 แนวทางนี้ได้ ปัญหา จริยธรรมของบุคคลต่าง ๆ ก็จะได้รับแก้ไข ซึ่งจะส่งผลให้ปัญหาของระบอบประชาธิปไตยใน สังคมไทยพลอยได้รับการแก้ไขและพัฒนาไปด้วย คำว่า “ธรรมาธิปไตย” ไว้หนังสือ พระพุทธศาสนากับรัฐธรรมนูญว่า “การถือธรรม เป็นใหญ่ ให้ความสำคัญแก่ธรรม หากเป็นการ

บริหาร ก็เป็นการบริหารโดยการใช้ธรรมเป็นมาตรวัด ความถูกต้องความผิดของใครอะไรก็ตาม นำเอาธรรมมาเป็นมาตรวัดต้องยุติด้วยธรรม เป็นธรรม เทียบธรรม ผู้ปกครอง ผู้บริหารจะต้องทรงธรรมมีธรรม “ธรรมาธิปไตย” ไว้ในหนังสือพุทธศาสน์ร่วมสมัย เล่ม 1 ว่า “การยึดธรรม หรือ ความถูกต้องชอบธรรม ความยุติธรรม ความเหมาะสมความควรเป็นใหญ่ก็จัดเป็น “ธัมมาธิปไตย” ซึ่งก็อาจเรียกว่า “หลักการ” ก็คงพอได้” การการบริหารงานก็เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความสำเร็จหรือหรือความล้มเหลวในการบริหาร ตามนัยแห่ง อธิปไตยสูตร

ธรรมาธิปไตย หมายถึง การถือธรรมหรือ หลักการเป็นสำคัญ นักบริหารประเภทนี้ ยึดเอาความสำเร็จของงานเป็นที่ตั้งเพื่อทำงานให้สำเร็จเขายินดีรับฟังคำแนะนำจากทุกฝ่าย ซึ่งรวมทั้งคนที่ไม่ชอบบอยมโง่เพื่อศึกษาความรู้จากผู้เชี่ยวชาญ นักบริหารประเภทนี้ เดินทางสายกลาง คือใช้พระเดชและพระคุณ ใครทำดีต้องให้รางวัล ใครทำชั่วต้องลงโทษ การบริหารเช่นนี้ ทำให้ได้ทั้งคนทั้งงาน นั่นคือ งานสำเร็จเพราะคนทุกคนมีโอกาสแสดงความสามารถ นักบริหารจะเปิดโอกาสให้คนอื่นไม่ชอบได้ทำงานด้วย ถ้าเขาคนนั้นมีฝีมือ ธรรมาธิปไตยไว้ว่า “ธรรมาธิปไตย คือ ระบบการตัดสินใจที่ยึดเอาธรรมะ คือ ความจริง ความ ถูกต้อง ความดีงาม และประโยชน์สุขของประชาชนเป็นใหญ่ ถ้าเราเอาหลักธรรมาธิปไตยนี้มาเป็น หลักในการตัดสินใจในการปกครองในระบอบประชาธิปไตยจะกลายเป็น “ธัมมิกประชาธิปไตย” หรือ ประชาธิปไตยในครรลองของธรรมะ” ธรรมาธิปไตย (ท่า-มา-ทิ-ปะ-ไต, ท่า-มา-ทิบ-ปะ-ไต) หมายถึงธรรมเป็นใหญ่, การทำงานโดยมีเจตนาที่จะยึดทางที่ดีเป็นเกณฑ์ มิได้เห็นแก่ตัวเองว่าจะเสียประโยชน์หรือไม่ มิได้หวังใยว่าคนอื่นจะดีหรือชม

สรุปได้ว่า ธรรมาธิปไตยไม่ใช่ระบบแยกต่างหาก อีกระบบจากประชาธิปไตย แต่เป็นคุณภาพ “เป็นหลักเกณฑ์ในการตัดสินใจของบุคคลที่อยู่หรือร่วมอยู่ในระบบการปกครองนั้น” ถ้าการตัดสินใจโดยตรวจสอบเรื่องราว สืบค้นความจริง หาข้อมูลให้ชัดเจนถ่องแท้ ใช้ปัญญาพิจารณาในการตัดสินใจต่างๆ เช่น ถ้าในระบอบประชาธิปไตยก็เป็นการตัดสินใจเลือกตั้ง โดยพิจารณาว่าผู้สมัครคนไหนเป็นคนดี มีความสามารถ มุ่งทำประโยชน์ให้ส่วนรวมจริงๆ ก็ตัดสินใจไปตามความดีงามความถูกต้องนั้น นี้เรียกว่าเป็นธรรมาธิปไตย แต่ถ้าเลือกโดยเอาผลประโยชน์ของตัวเองเป็นหลัก นี้เรียกว่าอัตตาธิปไตย หรือตัดสินใจเลือกโดยว่าไปตามกระแส ลงคะแนนแบบเฮตามพวกไป นี้เรียกว่าโลกาธิปไตย การบริหารนั้นมีการบริหารอยู่หลายระดับสูงสุดนั้นก็คือการบริหารประเทศ หรือการปกครองประเทศ และรองลงมาก็จะเป็นการบริหารของหน่วยงานใน กระทรวง ทบวง กรม และองค์กรต่างๆ ตามลำดับ และถ้าเราจะแยกการบริหารออกมาอีกในการเปรียบเทียบการทำงานที่เห็นได้ชัดก็จะเป็นการบริหารงานในภาครัฐหรือเรียกว่าการบริหารรัฐกิจและการบริหารงานภาคเอกชน หรือเรียกว่าการบริหารภาคธุรกิจ เป็นต้น

การบริหารนั้นผู้ที่มีอำนาจมากที่สุดก็คือ ผู้นำหรือผู้บริหาร รูปแบบหรือการบริหารงานใด ๆ จะให้ไปในทิศทางไหนก็ขึ้นอยู่กับผู้บริหารกำหนด ดังนั้นในการบริหารจึงเจาะ

ประเด็นไปในเรื่องของผู้บริหารจะใช้หลักการอย่างไรในการบริหารงาน ธรรมาธิปไตย หมายถึง ถือธรรมเป็นใหญ่ ถือหลักการความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม เหตุผลเป็นใหญ่ กระทำด้วยปรารถนาที่ได้ศึกษา ตรวจสอบความข้อเท็จจริง และความเห็นที่รับฟังอย่างกว้างขวาง แจ่มชัด และพิจารณาอย่างถี่ถ้วนถี่แห่งสติปัญญา ทองเห็นสามัญได้แก่ ทำการด้วยความเคารพ หลักการกฎ ระเบียบ กติกา หลักธรรมาธิปไตย ซึ่งเป็นความยุติธรรม ความถูกต้องเป็นธรรม ความมีเหตุผล มีความโปร่งใสตรวจสอบได้ในหลาย ๆ สถานะ ดังนั้น การบริหารในสังคมปัจจุบันต้องมีหลักธรรมาธิปไตยเข้ามาเกี่ยวข้องในการดูแลกิจการทางสังคมอย่างแนบแน่นและมีการความเป็นคนดี สังคมมีคนดีสังคมก็มีสุข ประเทศชาติก็สามารถพัฒนาได้อย่างสมบูรณ์

กล่าวโดยสรุปได้ว่า สังคมธรรมาธิปไตย คือ การหาผู้นำที่มีการยึดถือ เหตุผล ความจริง และความถูกต้อง อย่างเป็นธรรมในการบริหารจัดการต่างๆ สังคมไม่ว่าระดับใดก็ตาม ไม่มีทางจะได้ผู้นำที่ดีจริงๆ ถ้าหากสมาชิกส่วนข้างมากของสังคมนั้นๆ เป็นคนไม่ดีเนื้อหาการสร้างสังคมธรรมาธิปไตย ที่สำคัญคือ การสร้างสมาชิกสังคมให้เป็นคนดี มีศีลธรรมซื่อสัตย์ สุจริต มีสติปัญญา ตัดสินความดีความชั่วคนดีคนชั่วได้ เมื่อมองในสังคมระดับประเทศ คือการสร้าง "พลเมืองดี" ที่มีสติปัญญา แยกแยะตัดสินความดีความชั่วคนดีคนชั่วได้นั่นเอง แต่การที่จะคัดสรรได้ผู้นำที่ดีนั้น จำเป็นต้องอาศัยเสียงสวรรค์จากพลเมืองผู้ออกเสียงเลือกตั้ง ดังนั้น ความจำเป็นที่จะต้องสร้างต้องพัฒนาพลเมืองไทย ให้เป็น "พลเมืองดี" รู้จักเลือกผู้นำที่ดีในการสร้างสังคมธรรมาธิปไตยขึ้นมาเป็นผู้นำของประเทศ จึงมีความสำคัญยิ่งกว่าการพัฒนาผู้นำเสียอีก

ความสำคัญเกี่ยวกับหลักธรรมาธิปไตย

จากการศึกษาความสำคัญเกี่ยวกับหลักธรรมาธิปไตย ได้มีนักวิชาการได้กล่าวถึงความสำคัญเกี่ยวกับหลักธรรมาธิปไตยว่า การบริหารงานตามหลักอธิปไตย 3 คือการบริหารแบบเอาตัวเป็นใหญ่ในการตัดสินใจโดยไม่ต้องขอความเห็นจากคนอื่นเมื่อสั่งการไปแล้วมีผู้สั่งรับผิดชอบแต่ผู้เดียว เรียกว่า อัตตาธิปไตย ข้อดีของการบริหารแบบนี้ คือทำให้รวดเร็วทันใจ ได้งานมาก ข้อเสีย คือ โอกาสที่จะผิดพลาดสูง และเป็นการปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นของคนอื่น การบริหารแบบเอาเสียงส่วนมากเป็นเกณฑ์ตัดสิน หรือการบริหารแบบประชาธิปไตยในปัจจุบัน ผู้เป็นหัวหน้าต้องฟังเสียงคนอื่นด้วย เมื่อเสียงส่วนมากอย่างไรก็เอาตามนั้น เรียกว่า โลกาธิปไตย ข้อดีของการบริหารแบบนี้ คือ ทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหารหรือแสดงความคิดเห็น การบริหารโปร่งใส เพราะมีระบบตรวจสอบ ข้อเสีย คือ ทำให้ล่าช้าเพราะต้องผ่านกระบวนการหลายขั้นตอน การบริหารเอาแบบความถูกต้องเป็นหลักโดยไม่คำนึงถึงเสียงส่วนมาก เรียกว่า ธรรมาธิปไตย แต่ถ้าเสียงส่วนมากถูกก็ถือว่าเป็นธรรมาธิปไตยเหมือนกัน พระพุทธองค์ได้วางหลักการบริหารทั้ง 3 นี้ไว้เพื่อเป็นแนวทางให้สาวกนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารงาน ตามความเหมาะสมแก่สถานการณ์ดังที่พระองค์ได้ใช้เป็นแบบอย่างมานั้น ในบรรดาหลักการบริหารทั้ง 3 นี้ พระองค์จะให้ความสำคัญกับหลักธรรมาธิปไตยมากกว่า เพราะการยึด

ธรรมเป็นใหญ่หรือยึดความถูกต้องเป็นหลักจะนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรืองโดยส่วนเดียว โดยสรุปไม่ว่าจะบริหารแบบไหน ถ้ายึดความถูกต้องตามธรรมตามระเบียบกฎหมายและระเบียบขององค์กรนั้น ๆ ก็ถือว่าเป็นการบริหารตามหลักธรรมาธิปไตยเหมือนกัน เพราะหลักการบริหารทั้ง 3 นี้ ไม่สามารถแยกออกจากกันโดยเบ็ดเสร็จเด็ดขาด เหตุที่หลักธรรมในพระพุทธศาสนาสามารถเชื่อมโยงถึงกันหมดไม่ว่าจะยกหลักธรรมข้อไหนขึ้นมาปฏิบัติก็เท่ากับได้ปฏิบัติตามหลักคำสอนครบทั้งหมด จากหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา คือ “ธรรมาธิปไตย” ซึ่งมีหลักการให้ความสำคัญแก่ธรรม คือ การยึดถือธรรม ซึ่งหมายถึงหลักการ หลักเกณฑ์ กฎกติกา ความจริง ความดีงาม และความถูกต้อง เมื่อนำมาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาประชาธิปไตยในสังคมไทยดังที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า ธรรมาธิปไตยในฐานะที่เป็นเครื่องมือพัฒนาประชาธิปไตยในสังคมไทย จะให้ความสำคัญแก่ธรรมเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุม พัฒนา และตรวจสอบบุคคล เนื่องจากประชาธิปไตยในสังคมไทยจะพัฒนาเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับคุณภาพของบุคคลต่าง ๆ ในสังคมไทยเอง ไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครองหรือผู้ถูกปกครองก็ตามหากสังคมไทยคาดหวังให้สังคมของตนเองมีความเป็นประชาธิปไตยที่มากขึ้นแต่กับไม่สนใจในการพัฒนาประชากรให้มีความเป็นธรรมาธิปไตยก็เสมือนเป็นการไม่สนับสนุนระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริงนั่นเอง เพราะคุณภาพของคนจะสะท้อนให้เห็นคุณภาพของประชาธิปไตยในสังคมไทยด้วย ดังนั้นสังคมไทยจึงต้องหันกลับมาให้ความสำคัญแก่ธรรมาธิปไตยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมตนเองให้ทำในสิ่งที่ควรทำและไม่ทำในสิ่งที่ ไม่ควรทำ พิจารณาตรวจสอบตนเองว่าได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนในสังคมของตนเองมากน้อยเพียงไรหากว่ายังมองไม่เห็นถึงปัญหาหรือข้อบกพร่องของตนเอง ก็ต้องอาศัยการตรวจสอบภายนอกคือจากบุคคลอื่นเป็นผู้ช่วยชี้แนะให้เห็นถึงปัญหาและข้อบกพร่องดังกล่าว เพื่อจะได้ปรับปรุงพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นต่อไปและจะได้เปิดโอกาสหรือเป็นช่องทางให้มีการส่งเสริมพฤติกรรมที่ดีของคนในสังคมตามความคาดหวังของสังคมประชาธิปไตยต่อไป หลักธรรมคำสอนที่สำคัญประการหนึ่งในพระพุทธศาสนาได้รับการตีความและอธิบายโดยนักคิดหรือนักวิชาการต่าง ๆ ที่มีทัศนะหลากหลายอย่างแตกต่างกันไปนั้นทำให้ทราบถึงทัศนะของนักคิดหรือนักวิชาการที่มีต่อธรรมาธิปไตย โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มด้วยกัน ได้แก่ 1) กลุ่มที่มีทัศนะว่าธรรมาธิปไตยเป็นระบอบการปกครอง 2) กลุ่มที่มีทัศนะว่าธรรมาธิปไตยเป็นหลักการ และ 3) กลุ่มที่มีทัศนะว่าธรรมาธิปไตยเป็นทั้งระบอบและหลักการ การตีความและการอธิบายโดยนักคิดหรือนักวิชาการแต่ละกลุ่มดังกล่าว ขึ้นอยู่กับมุมมอง วิธีการตีความ และการอธิบายเชิงประยุกต์ของแต่ละบุคคลว่าจะให้ “ธรรมาธิปไตย” ในพระพุทธศาสนาครอบคลุมไปถึงเรื่องใดบ้าง

ในพระไตรปิฎกซึ่งเป็นแหล่งบันทึกหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่สำคัญได้กล่าวถึงคำว่า “ธรรมาธิปไตย” ไว้หลายแห่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่กล่าวไว้อย่างชัดเจนก็คือในอาธิปไตยยสูตร อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต, จักกวัตติสูตร อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต และธัมมราชาสูตร อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต ดังนี้

ในอาธิปไตยยสูตร อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต ได้กล่าวถึงอธิปไตย 3 ประการในพระพุทธศาสนาไว้อย่างชัดเจน โดยการแบ่งอธิปไตยออกเป็น 3 ประการ ได้แก่ อตตอธิปไตย (ความมีตนเป็นใหญ่) โลกาธิปไตย (ความมีโลกเป็นใหญ่) และ อัมมาธิปไตย (ความมีธรรมเป็นใหญ่) จะเห็นได้ว่านอกจากธรรมาธิปไตยแล้วยังมีอธิปไตยอีก 2 ประการ ได้แก่ อตตอธิปไตย และโลกาธิปไตยด้วย และหลักธรรมคำสอนที่ว่าด้วยอธิปไตยทั้ง 3 ประการนี้ก็ถูกนำมาถ่ายทอดสู่สังคมไทยในแง่มุมต่าง ๆ ทำให้เป็นคำที่สังคมไทยคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี เพราะฉะนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนมากขึ้น จะได้นำอธิปไตยทั้ง 3 มาอธิบายตามรายละเอียดต่าง ๆ ดังที่

อธิบายไว้ในอาธิปไตยยสูตร ดังนี้

1. อตตอธิปไตย ซึ่งเขียนอย่างภาษาบาลีว่า “อตตอธิปไตย” คำนี้แยกออกเป็นคำว่า “อตตา” กับคำว่า “อาธิปไตย” แต่มาเขียนแบบภาษาไทยว่า “อตตอธิปไตย” ในอาธิปไตยยสูตรได้อธิบายคำ ๆ นี้ไว้ว่า อตตอธิปไตย เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้อยู่ในป่าบ้าง อยู่ตามโคนไม้บ้าง อยู่ในเรือนว่างบ้าง ย่อมเห็นประจักษ์ว่า “เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งความมีหรือความไม่มีเช่นนั้น อนึ่ง เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสครอบงำ ชื่อว่าถูกทุกข์ครอบงำ มีทุกข์อยู่ตรงหน้า ทำอย่างไร การทำที่สุดกองทุกข์ทั้งสินนี้จะพึงปรากฏ การที่เราละกามเช่นใดแล้วจึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เราพึงแสวงหากามเช่นนั้น หรือกามที่เร็วกว่านั้นนั้นไม่สมควรแก่เราเลย” ภิกษุนั้นย่อมเห็นประจักษ์ว่า “ความเพียรที่เราเริ่มไว้แล้วจักไม่ย่อหย่อน สติที่ตั้งมั่นแล้วจักไม่เลอะเลือน กายที่สงบแล้วจักไม่กระสับกระส่าย จิตที่ตั้งมั่นแล้วจักมีอารมณ์แน่วแน่” เธอทำตนเท่านั้น ให้เป็นใหญ่ ละอกุศล บำเพ็ญกุศล ละกรรมที่มีโทษ บำเพ็ญกรรมที่ไม่มีโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์ ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า อตตอธิปไตย

2. โลกาธิปไตย ซึ่งเขียนอย่างภาษาบาลีว่า “โลกาธิปไตย” แยกออกเป็น 2 คำคือ “โลก” กับ “อาธิปไตย” แต่มาเขียนแบบภาษาไทยว่า “โลกาธิปไตย” ซึ่งในอาธิปไตยยสูตรได้อธิบายคำๆ นี้ไว้ว่า

โลกาธิปไตย เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้อยู่ในป่าบ้าง อยู่ตามโคนไม้บ้าง อยู่ในเรือนว่างบ้าง ย่อมเห็นประจักษ์ว่า “เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งความมีหรือความไม่มีเช่นนั้น อนึ่งเราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสครอบงำ ชื่อว่าถูกทุกข์ครอบงำ มีทุกข์อยู่ตรงหน้า ทำอย่างไร การทำที่สุดกองทุกข์ทั้งสินนี้ จะพึงปรากฏ ก็เราบวชแล้วอย่างนี้พึงดูเรื่องกาม เรื่องปองร้าย เรื่องเบียดเบียน โลกสันนิวาส (การอยู่ร่วมกันของสัตว์โลก) นี้ใหญ่ในโลกสันนิวาสใหญ่มีสมณพราหมณ์ผู้มีฤทธิ์ มีตาทิพย์ รู้จิตของบุคคลอื่น สมณพราหมณ์เหล่านั้นมองเห็นได้แม้จากที่ไกล แม้อยู่ใกล้ก็ไม่ปรากฏ รู้จิต (ของบุคคลอื่น) แม้

ด้วยจิต (ของตน) สมณพราหมณ์แม่เหล่านั้พึงรู้จักเราอย่างนี้ว่า “ท่านผู้เจริญทั้ง หลายโปรดดู กุลบุตรนี้เพราะมีศรัทธา เขาจึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เต็มไปด้วยบาปอกุศลธรรมอยู่ แม่เทวดาผู้มีฤทธิ์ มีตาทิพย์ รู้จิตของบุคคลอื่นก็มีอยู่ เทวดาเหล่านั้ย่อมปรากฏจากที่ไกลบ้าง เข้ามาใกล้แล้วกลับมองไม่เห็นบ้าง ย่อมรู้จิตด้วยจิตบ้าง” เทวดาแม่เหล่านั้ พึงรู้จักเราอย่างนี้ว่า “ท่านผู้เจริญทั้ง หลายโปรดดูกุลบุตรนี้ เพราะมีศรัทธาเขาจึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เต็มไปด้วยบาปอกุศลธรรมอยู่” ภิกษุณั้ย่อมเห็นประจักษ์ว่า “ความเพียรที่เราเริ่มไว้แล้วจักไม่ ย่อหย่อน สติที่ตั้ง มั่นแล้วจักไม่เลอะเลือน กายที่สงบแล้วจักไม่กระสับกระส่าย จิตที่ตั้งมั่นแล้ว จักมีอารมณ์แน่วแน่” เธอทำโลกเท่านั้นให้เป็นใหญ่ ละอกุศล บำเพ็ญกุศล ละครรมที่มีโทษ บำเพ็ญกรรมทำไม่มีโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์ ภิกษุทั้งหลายนี้ เรียกว่า โลกาธิปไตย

3. ธรรมาธิปไตย” ซึ่งเขียนอย่างภาษาบาลีว่า “ธมฺมาธิปเตยฺย” แยกออกเป็น 2 คำ คือ “ธมฺม” กับ “อาธิปเตยฺย” แต่มาเขียนแบบภาษาไทยว่า “ธรรมาธิปไตย” หรือ “ธมฺมาธิป ไตฺย” ซึ่งในอาธิปเตยฺยสูตรได้อธิบายคำๆ นี้ไว้ว่าธมฺมาธิปไตย เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัย นี้ อยู่ในป่าบ้าง อยู่ตามโคนต้นไม้บ้าง อยู่ในเรือนว่างบ้าง ย่อมเห็นประจักษ์ว่า “เราออกจาก เรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ เราออกจากเรือนบวชเป็น บรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งความมีหรือความไม่มีเช่นนั้นอนึ่ง เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสครอบงำ ชื่อว่าถูกทุกข์ครอบงำ มีทุกข์อยู่ตรงหน้า ทำอย่างไร การทำที่สุดกองทุกข์ทั้งสินนี้พึงปรากฏ พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ปฏิบัติจะพึง เห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้ เฉพาะตน ก็เพื่อพรหมจรรย์ผู้รู้เห็นอยู่ มีอยู่ การที่เราบวชในธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดี แล้วอย่างนี้พึงเกียจคร้านประมาทอยู่นั้น ไม่สมควรแก่เราเลย” ภิกษุณั้ ย่อมเห็นประจักษ์ว่า “ความเพียรที่เราเริ่มไว้แล้วจักไม่ย่อหย่อน สติที่ตั้งมั่นแล้วจักไม่เลอะเลือน กายที่สงบแล้วจักไม่ กระสับกระส่าย จิตที่ตั้งมั่นแล้วจักมีอารมณ์แน่วแน่” เธอยกธรรมเท่านั้น ให้เป็นใหญ่ ละอกุศล บำเพ็ญกุศล ละครรมที่มีโทษ บำเพ็ญกรรมทำไม่มีโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์ ภิกษุทั้งหลาย นี้ เรียกว่า ธมฺมาธิปไตย

บทสรุป (Conclude)

การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีความเข้มแข็งได้นั้จะต้องขึ้นอยู่กับปัจจัย หลายๆ ส่วน เช่น มีการบริหารจัดการที่ดี มีผู้บริหารท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่น และพนักงาน ส่วนท้องถิ่นที่เข้าใจบทบาทหน้าที่ มีความซื่อสัตย์ มีความรู้ความสามารถ ขณะเดียวกันจะต้อง ได้รับความร่วมมือจากชุมชนและหน่วยงานต่างๆ เป็นอย่างดีด้วยองค์การบริหารส่วนตำบลนั้นจึง จะเข้มแข็ง และสามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาตำบลได้ตามเป้าหมาย แนวคิดเรื่องการบริหาร จัดการที่ดีหรือหลัก

ธรรมาธิปไตยมีบทบาทในหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคลที่ได้มีการนำเอาหลักธรรมาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานระดับท้องถิ่น การที่จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมและชุมชน และเพื่อลดปัญหาการทุจริตคอรัปชั่น

เอกสารอ้างอิง (References)

- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีการบริหาร*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พะยอม วงศ์สารศรี. (2552). *องค์การและการจัดการ*. กรุงเทพฯ: พรวนนาการพิมพ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิต พ.ศ.2554*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.
- สมยศ นาวิการ. (2555). *การบริหารตามสถานการณ์*. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.
- สุรพล สุยะพรหมและคณะ. (2555). *ทฤษฎีองค์การการจัดการเชิงพุทธ*. พระนครศรีอยุธยา: ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.